

Bevezető

Kevesen tudják, hogy a fiatal Fellini, mielőtt forgatókönyvírás-sal és filmrendezéssel kezdett foglalkozni, 1940–1943 között az Olasz Rádió számára egy tucat hangjátékot írt; volt, amit egyedül, és volt, amit barátjával, Ruggero Maccarival közösen. (Maccarit a háború után szintén beszippantotta a filmszakma, de nem Fellini, hanem Mario Monicelli, Dino Risi és Ettore Scola forgatókönyvírójaként írta be a nevét a filmtörténetbe.)

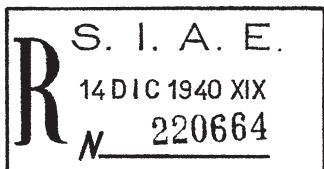
Ezeket a 15–45 perces hangjátékokat – az akkori szokásnak és technikai fejlettségnek megfelelően – nem rögzítették, hanem csak élőben adták elő egyszer. Egy ilyen hangjáték-előadás alkalmával ismerte meg Fellini későbbi feleségét, Giulietta Masinát is, aki színészként szerepelt az egyik rádió-darabban. Giulietta mellett gyakori szereplő volt Aldo Fabrizi is, akit 1945-ben Roberto Rossellini *Róma, nyílt város* című filmje tesz majd világhírűvé.

Fellini hangjátékai egy fiatal alkotó első szárnypróbálgatásai, de már bennük vannak a későbbi zseniális filmek legfőbb jellegzetességei: a finom humor, a költőiség, és gyakran játszódnak a fantázia vagy az álmok birodalmában. A *legnagyobb találmány* az álom ősi eredetét kutatja. Az *Akarsz velem álmodni?* ajánlójában az szerepel, hogy „az álom a szegények mozija”. Ez a képlet tíz évvel később Fellini filmes filozófiájának egyik sarkalatos pontja lesz. Az *ideális utazásban* három vonaton utazó férfi meséli el egymásnak, ki hogyan képze

el az ideális vonatozást. Az *Interjú a paddal* címűben egy újságíró egy paddal készít interjút annak ifjúkori emlékeiről, *A menedékház* című darabban pedig egy titokzatos csaló (vagy művész?) fantáziájának lehetünk a fültanúi. Fellini kortársa, a magyar Lénárd Sándor ugyanekkor, ugyanitt így fogalmazza meg a művészet lényegét a *Római történetekben*: „Alkotni könnyű – álmodni nehéz.”

A hangjátékokért a rádió nagyon keveset fizetett mind a szerzőknek, mind a színészeknek, tehát nem annyira a pénzkereset motiválta ezeket a húszéves fiatalembereket, mint az a lehetőség, hogy felfigyel rájuk egy rendező vagy producer. Emellett jölesett a becsvágyuknak az a rengeteg levél is, amelyeket a rádióhallgató közönségtől kaptak Olaszország minden szegletéből. A rádióban való szerepléssel akkoriban be lehetett futni: ne felejtjük el, hogy televízió még nem létezett, és a rádió volt az egyetlen telekommunikációs eszköz, amely elvitte a háztartásokba a híreket, valamint a kabaré-, a koncert- és a színházi előadásokat. Mindennek a háború éveiben a szokásosnál is nagyobb volt a jelentősége.

A hangjátékkéziratokon még ilyen pecsétek találhatóak: „1940. december 14. XIX” (a római szám a fasiszta uralom 19. évére utal). A szövegeket az adásba kerülés előtt a cenzori hivatallal engedélyeztetni kellett. A Fellini-darabok

azonban mentesek voltak az aktuálpolitikától – ez az egyik ok, ami miatt ma is érthetők és élvezhetők –, és könnyen átmentek a rostán.

Fellini ekkor még másképp festett, mint a későbbi filmrendező: sovány, dús, fekete hajú, égő tekintetű fiatalember volt. Gyakran mondogatta színész barátjának, a később szintén világhírűvé vált Alberto Sordinak, amikor éhesen sétáltak a Tevere partján: „Figyeld meg, Alberto, egyszer nagy rendező leszek! Talán a legnagyobb a világon...”

1943 után Fellini már nem dolgozott a rádióknak. Jövedelmezőbb állást talált: a Rómát felszabadító amerikai katonákról rajzolt karikatúrákat, a hangjátékok pedig ötven évre feledésbe merültek. Csak Fellini halála után, az 1990-es évek közepén kerültek elő a szövegekönyvek az Olasz Közszolgálati Rádió archívumából. Ekkor a RAI 3 rádió, Idalberto Fei rendezésében, elkészített nyolc Fellini-hangjátékot, olyan kiváló színészekkel, mint például Sandra Milo, aki a Mester több filmjében (*8 és fél*, *Júlia és a szellemek*) is szerepelt.

A hangjátékok közül néhányat a Magyar Rádió is elkészített: 2000-ben *A hetedik ráadás*t (Márton András, Harkányi Endre és Ónodi Eszter főszereplésével), 2001-ben *A legnagyobb találmányt* (Zenthe Ferenc, Szakácsi Sándor és Gubás Gabi főszereplésével), 2002-ben *Az ideális utazást* (Székelyi József, Szacsavay László, Elek Ferenc és Rajhona Ádám főszereplésével), 2015-ben pedig az *Akarsz velem álmodni?* címűt (Bodrogi Gyula és Lux Ádám főszereplésével) és *A dalocskát* (Kardos Róbert és Jordán Adél főszereplésével).

Papp Gábor Zsigmond